

AZ ELSŐ ALKALOMMAL VÉGREHAJTANDÓ SZABADSÁGVESZTÉSRE ÍTÉLTEK SPECIÁLIS RÉSZLEGÉN ELHELYEZETT ELÍTÉLTEK VISSZAESÉSI RIZIKÓFAKTORAI – MIBEN MÁSOK, MINT AZ ÁTLAG FOGVATARTOTTI POPULÁCIÓ?

Reoffending risk factors of the convicted prisoners placed into the first time offender special department – How do they differ from the average prison population?

Jelen tanulmányban a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer részeként felvett Prediktív Mérőeszközből kinyert adatok alapján kerültek megvizsgálásra az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték speciális részlegén elhelyezett elítéltek és a fogvatartotti átlagpopuláció különbségei a visszaesés rizikófaktorai-ban. Az eredmények alapján jellemzően mind a statikus, mind a dinamikus rizikófaktorok kisebb arányban fordulnak elő a specializált részlegre helyezett esetben, amely tovább igazolja az első büntényesek elkülönítésének előnyeit.

Kulcsszavak: specializált részleg, első büntényes részleg, első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték speciális részlege, visszaesési rizikófaktorok, Prediktív Mérőeszköz

In our research by using data from the Risk Assessment Tool of the Hungarian Prisoner Classification and Risk Analysis System we examined the differences between the detainees placed in the special department for the for the first time imprisoned and the general prison population regarding recidivism risk factors. We found that both static and dynamic risk factors were less frequent in the group of prisoners placed in the special department for the first time offenders. These findings further justify the benefits of the segregation of those who have been sentenced to imprisonment for the first time.

Keywords: special department, quarters for the first-time offenders, special department for detainees sentenced to prison for the first time, recidivism risk factors, Risk Assessment Tool

Bevezetés

Az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték speciális részleget (a továbbiakban: első büntényes részleg) viszonylag új konstrukciónak számít a büntetés-végrehajtási szervezetnél. Az első ilyen specializált részleg¹ 2018. február 1-jén kezdték meg működésüket 6 büntetés-végrehajtási intézetben (a továbbiakban: bv. intézet), majd az elmúlt években további öt bv. intézetben alakítottak ki ilyen típusú speciális részleget. A közelmúltig ezek a részlegek a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (a továbbiakban: KKMI) által kidolgozott Országos Parancsnoki Szakutasítás alapján működtek, jogszabályi háttérük rögzítésére a büntetés-végrehajtási kódex 2022. március 1-jén életbe lépő módosításával került sor.²

Az első büntényes részlegekre behelyezhető fogvatartottak (a továbbiakban: első büntényesek) az elítéltek egy speciális csoportját alkotják. Megtévesztő lehet, hogy bár mint általában, így ebben a tanulmányban is az „első büntényes” kifejezéssel írjuk le röviden a csoportot, valójában az itt elhelyezett elítéltek a szó szoros értelmében nem feltétlenül első büntényesek. Az első koncepció szerint a részlegre azok voltak behelyezhetőek, akiket először ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre, nem erőszakos bűncselekményért, és maximum 5 éves ítéletet kaptak. Ez később annyiban módosult, hogy a büntetés-végrehajtási kódex 2022. március 1-jétől hatályos változata a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények elkövetőinél idői korlátot nem köt ki.³ Mivel a részlegre helyezhetőség szempontjából a fő kritérium az, hogy az elítélt első alkalommal legyen végrehajtandó szabadságvesztésre ítéelve, a múltban alternatív szankciókkal (pl. pénzbüntetés, közérdekű munka, felfüggesztett szabadságvesztés) büntetett bűncselekmények, valamint a más jogcímen töltött korábbi szabadságvesztés nem jelentenek kizáró okot.

A behelyezési kritériumokból egyértelműen kiolvasható az első büntényes részlegek célja, vagyis, hogy a kevésbé súlyos vagy gondatlanságból elkövetett bűncselekmények miatt első alkalommal letöltendő szabadságvesztésre ítélteteket elkülönítsük a már tapasztalt és széleskörű kriminális háttérrel rendelkező fogvatartottaktól. Ettől az intézkedéstől számos előnyt várhatunk. Egyrésztől megelőzhetjük, hogy az először bekerülő, börtönrutinnal nem rendelkező első büntényesek könnyű célpontjává váljanak valamilyen bűncselekménynek, legyen az vagyon elleni vagy akár például testi sértés. Ezáltal elkerülhetőek a velük kapcsolatos rendkívüli események, és csökkenthető a

1 Jogszabályi háttér hiányában nem lehetett az első büntényes részleget speciális részlegként kezelni. 2022. március 1-jétől azonban a hatályos jogszabályok már speciális részlegként definiálják.

2 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 109/B. §

3 A pontos behelyezési és kihelyezési feltételek megtalálhatóak a 2013. évi CCXL. törvény 109/B. § (1) pontjában.

figyelemsértések száma. Az első büntényes részlegek működésének egyik legfontosabb várt eredménye azonban, hogy csökkentsük a prizonizációs hatásokat, és a börtönbeli szubkultúrára jellemző jegyek elsajátításának folyamatát visszaszorítsuk, javítva ezzel reintegrációs esélyeiket és csökkentve a visszaesésük kockázatát.

Azt, hogy kinek lesz sikeres a reintegrációja, és kiből lesz visszaeső, számos háttértényező befolyásolja. A kriminális magatartás általános személyiségelmélete és a kognitív szociális tanulás elmélete alapján nyolc központi kockázati faktort/szükségletet határoztak meg a kutatók, melyek a következők: a kriminális előélet, a prokriminális attitűdök, a prokriminális társas környezet, az antiszociális személyiségminták, a család/házasság, az iskola/munka, a szerhasználat, és a szabadidő/rekreáció.⁴ A kriminális előélet faktorába tartozik a korai, a széles körű és változatos helyzetekben megjelenő bűnelkövetői működésmód. Főbb mutatói a gyermek- vagy fiatal korban elkövetett bűncselekmények, és a korábbi bűncselekmények magas száma.

A prokriminális attitűdök faktor azokat az attitűdöket, értékeket, meggyőződéseket és gondolatokat fed le, amelyek alapján a személy a bűnelkövetést elfogadhatónak, akár előnyösnek ítéli meg. A konkrétumok terén ez általában a bűnözői léttel való azonosulás, az igazságszolgáltatós és végrehajtó rendszer elítélése, és a büntények racionalizációjában mutatkozik meg.

A prokriminális társas környezet nem csupán a bűnelkövetést elfogadó vagy támogató közeget jelenti, hanem a proszociális, a bűnözést elítélő személyektől való izoláció is hozzá tartozik. Az antiszociális mintázatok olyan személyiségjegyeket fednek le, mint az empátia hiánya, az agresszió, a csökkent önkontroll és az impulzivitás.

A család/házasság témaköre két részre osztható. Egyrésztől kapcsolódva a prokriminális társas környezet és a prokriminális attitűdök faktoraihoz, a családi elvárások és kontroll vagy a családi kapcsolatok fellazultságának esetében ezeknek a hiánya, nagyban befolyásolja a visszaesés kockázatát. Ide tartoznak továbbá a gyermekkori deviáns családi közeg hatásai is.

Az iskola/munka területén kockázatnak tekinthető az aluliskolázottság és a munkahely hiányán kívül az is, ha a munkahelyi vagy iskolai környezetben nincsenek a személynek minőségi kapcsolatai, alacsony teljesítményt mutat, és nem tölti el elégedettséggel a munkavégzés.

A szerhasználat esetében a szerzők kiemelik, hogy a dohányzás nem ide sorolandó, elsősorban az alkohol és a kábítószer használata tekinthető a visszaesés rizikófaktorának.

4 Andrews, D. A., Bonta, J. L. (2006)

Végül a szabadidő/rekreáció területén problémát jelez, ha az illetőnek nincsenek hobbijai, választott tevékenységei, amelyek sikerélményeket, kikapcsolódást nyújtanának számára.

A fentebb felsorolt és kifejtett kockázati tényezők között vannak statikusak (kriminális háttér, gyermekkori tapasztalatok), vagyis olyanok, amik nem megváltoztathatóak, de jelentős része dinamikus, tehát fejleszthető. Amennyiben azt szeretnénk, hogy a büntetés elérje a jogszabályban meghatározott célját⁵, úgy a szabadságvesztésnek is ezen területek fejlesztésére kell irányulnia.

Ezzel szemben, több külföldi vizsgálat eredménye is azt mutatja, hogy a letöltendő szabadságvesztés a börtönártalmakon keresztül nem csökkenti, sőt, sok esetben inkább növeli a visszaesés kockázatát.⁶ Ennek okát, a fentebb megismert kockázati tényezők tükrében, abban határozhatjuk meg, hogy a fogva tartás és a bűnelkövetőkkel való összearzátság magában hordozza a kriminogén tényezőket, így a visszaesés kockázatainak kialakulását, súlyosbodását. A fogva tartás alatt az elítélt elsődleges szociális kapcsolatai más bűnelkövetőkből állnak, a prokriminális társas környezet tehát adott számára. Éveket tölt el úgy, hogy helyzetét az határozza meg, hogy bűncselekményt követett el, a bűnözői lét ezért nagy eséllyel beépül a személyiségébe. Az önértékelésének megtartása érdekében valószínű, hogy racionalizálni fogja bűncselekményét, ami újabb prokriminális attitűd megjelenését eredményezi. A bv. intézetekben zajló hierarchikus elrendeződés megkívánja, hogy a megfelelő státusz elérésének céljából antiszociális viselkedésmintákat sajátítson el, stb.

Mindezen hatásoknak csak egy részét befolyásolja az, hogy milyen elítélti körrel van összearva a fogvatartott, így felmerülhet a kérdés, hogy valóban képes-e az elkülönített elhelyezés a börtönártalmak visszaszorítására, és azon keresztül a visszaesés rizikófaktorainak csökkentésére. További kritikaként merülhet fel, hogy minden visszaeső volt valamikor első büntényes. Bár a behelyezési feltételek biztosítják, hogy az első büntényes részlegre kerülők nem rendelkeznek börtönrutinnal és csak enyhébb megítélésű, nem erőszakos bűncselekményt követtek el, nem garantált, hogy mostani szabadságvesztésük egyszeri botlásnak tekinthető, nem pedig kriminális karrierjük egyik első állomásának.

Ennek fényében érdemes megvizsgálnunk azt a kérdést, hogy valójában különböznek-e az első büntényes részlegben elhelyezettek a fogvatartotti átlagpopulációtól. Bizakodásra adhat okot az, a KKMI által végzett vizsgálat, amely 108, fogva tartása alatt első

5 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 79. §: „A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el”

6 Kovács Zs. (2014)

büntényes részlegén elhelyezett személy visszaesését vizsgálta a szabadulásuk utáni, a visszaesés szempontjából legkritikusabbnak számító egy évben, és azt találta, hogy kevesebb mint 2%-uk (2 fő) került újra bv. intézetbe. Ennek alapján feltételezhető, hogy az első büntényes részlegén elhelyezettek összességében kevésbé hajlamosak a kriminális viselkedésre, és amennyiben el vannak különítve a jelentős kriminális háttérrel rendelkező elítéltektől, úgy a börtönártalmak is csökkennek, így a visszaesésük is jóval kisebb arányban várható. Ugyanakkor egy 2015-ben, a mai első büntényes részlegék behelyezhetőségi kritériumainak megfelelő vizsgálati mintán készült mélyinterjúk kutatás⁷ számos példát talált esetükben a visszaesés rizikófaktorainak megjelenésére, igazolt tehát, hogy ezek a rizikófaktorok náluk is jelen vannak. Arról azonban jelenleg nincsenek információink, hogy milyen arányban és súlyossággal fordulnak elő ezek az első büntényeseknél, ahogy arról sincsenek, hogy milyen szintű és jellegű eltérés van a fogvatartotti átlagpopuláció és közöttük e téren. Jelen tanulmányunkban tehát ennek feltárását tűztük ki célul. Az eredményektől azt várjuk, hogy azok fényében jobban megismerjük az első büntényeseket, hozzájáruljunk reintegrációs igényeik feltérképezéséhez, és választ kapjunk arra, hogy valóban várhatjuk-e esetükben a börtönártalmak csökkenését az elkülönített elhelyezéstől.

Módszertan

A vizsgálat elvégzéséhez a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer részeként működő Prediktív Mérőeszköz (a továbbiakban: PME) adatait használtuk fel. A PME egy összesen 314 elemből álló kérdéssor, amelyet négy szakterület képviselői vesznek fel a fogvatartottakkal. Felvételére elsősorban a befogadási eljárás részeként kerül sor, de vannak olyan speciális esetek, amikor szintén rögzíteni kell, ilyen például az is, ha a fogvatartott az első büntényesek speciális részlegére helyezhető.⁸

A PME-ből kinyert adatok használatának előnye, hogy nagy elemszámú vizsgálat elvégzésére ad lehetőséget. Hátránya ugyanakkor az előre felvett adatokból való munkának, hogy a vizsgált szempontok valamelyest korlátozottak, nem volt lehetőség azok módosítására a kutatás céljainak figyelembevételével. Bár az első büntényes részlegre helyezés során kötelező a PME felvétele, illetve az átlagpopulációból is csak azokat vontuk be a vizsgálatba, akiknél mind a négy szakterület elvégezte a felvételt, még így is gyakran találkoztunk üresen hagyott vagy tartalmatlan válaszokkal. Ennek okán, az eredmények értelmezhetőségének biztosítására, az adott kérdéseknél ezeket a válaszokat kiszűrtük, és csak a tartalmas válaszokon végeztük el az elemzéseket. Így az elemszám folyamatosan változott, ami az eredményeket bemutató táblázatokban mindenhol rögzítésre került.

7 Tóth O. (2015)

8 A Kockázatelemzési és Kezelési rendszer működtetése (2018)

Az első büntényesek mintáját azok a fogvatartottak alkották, akik 2021. június 31. és 2022. március 1. között voltak behelyezve valamelyik első büntényes részlegre, összesen 622 fő. Ők tehát egy speciális elítélti kört reprezentálnak, akik nem csak első büntényesek, de kisebb súlyú bűncselekményt követtek el, és vállalták is az elkülönített elhelyezést. Az átlagpopulációt azok a fogvatartottak képezték vizsgálatunkban, akikkel a PME 2022. március. 15. előtt mind a négy szakterület által felvételre került, felhasználva mind a jelenlévő, mind a már szabadult elítéltek adatait. Ez a minta így összesen 20 885 főből állt, és széleskörűen lefedte a teljes fogvatartotti állományt, magában foglalva azokat is, akik megfelelnek az első büntényes részlegek behelyezési feltételeinek, vagy akár be is voltak helyezve a múltban. A szabadultak adatainak bevonásával nagyobb mintán tudtuk vizsgálni a Magyarországon végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték jellemzőit. A PME alkalmazásának bevezetése óta eltelt idő és a felvételre kötelezett elítélti kör ugyanakkor azt is eredményezte, hogy várhatóan a rövidebb ítélettel rendelkezők felül-representáltak a mintában, az egy adott időpontban fogvatartottak arányaihoz képest.

Eredmények

Az eredmények bemutatásakor sorra vesszük a bevezetőben ismertetett visszaesési rizikófaktorokat a PME releváns kérdéseiből kinyert adatok felhasználásával.

Kriminális előélet

A kriminális előélet feltárása során az egyik legfontosabb szempont az első bűncselekmény elkövetésének időpontja az elítélt életútjában.

	Első büntényesek n=(569)	Átlagpopuláció n=(19 366)
14 éves kora előtt	1,41%	5,62%
14-16 éves kora között	3,51%	16,83%
17-18 éves kora között	8,44%	15,53%
19-25 éves kora között	23,55%	30,23%
Idősebb korában	63,09%	31,80%

1. táblázat: Hány évesen került első alkalommal összeütközésbe a törvénnyel?

A korai bűnelkövetés nem csak a kriminális háttér feltérképezésénél fontos, antiszociális viselkedésmódokra is utalhat. A kriminális életút kezdete jellemzően a kamaszkorra tehető, így érdekes eredmény az is, hogy az átlagpopulációban is a legtöbben 25 éves koruk után kerültek először összetűzésbe a törvénnyel. Ugyanakkor mivel a válaszadás önbevalláson alapul, ezért feltételezhetjük, hogy voltak olyanok, akik a nem felderített bűncselekményeket nem tekintették a „törvénnyel való összeütközésnek”. Ezt figyelembe véve is látszik, hogy míg az átlag fogvatartotti populációba tartozók

több mint harmada már 18 éves kora előtt elkövette első bűncselekményét, addig az első bűntényeseknek ez csak a 13,5%-ára volt jellemző. Összességében elmondható, hogy a gyermek- és fiatalkori bűnözés előfordulása közel harmada az első bűntényesek között, mint az átlagpopulációban.

Prokriminális attitűdök

A prokriminális attitűdök igen szerteágazóak lehetnek, így felmérésük kérdőíves formában nehézségekbe ütközik. A PME-ben elsősorban az elítéltek bűncselekményükhöz való viszonyulásáról találunk adatot.

	Első bűntényesek n=(575)	Átlagpopuláció n=(19 366)
Igen, valamennyi bűncselekmény elkövetését elismeri	64,17%	58,26%
Egyes bűncselekmények elkövetését elismeri, másokét nem	20,52%	24,61%
Ártatlannak vallja magát	15,30%	17,14%

2. táblázat: Elismeri-e annak/azoknak a bűncselekmény(ek)nek az elkövetését, amely/amelyek miatt jelenleg fogva tartják?

Egy elítélt esetében bűncselekményének elismerése többféle motivációból fakadhat. Egyrésztől a bűncselekmény beismerése elősegítheti az elkövetéshez vezető okok feltárását és a tudatos viselkedésváltoztatást. Lehet azonban annak a jele is, hogy az elítélt értékrendje prokriminális, azonosult a bűnözői szereppel, így akár még büszke is lehet a bűncselekményére, és felhasználhatja egy magasabb hierarchikus státusz megszerzésére az elítéltek között. Azok, akik ártatlannak vallják magukat, szintén több okból gondolhatják így. Lehetséges, hogy elítélik a bűnözést és szégyellik cselekedtüket, vagy valamilyen előnyt remélnék a tagadástól, de az is, hogy racionalizálták a bűncselekményüket, és bár tudják, hogy amit tettek jogszabályba ütközik, nem érzik magukat bűnösnek. Az általunk vizsgált két csoport között nem mutatkozott jelentős eltérés abban, hogy elismerik-e a bűncselekményük elkövetését.

Bár szintén nem szolgáltalt egyértelmű bizonyítékot a prokriminális attitűdökről, annak kialakuláshoz vezethet, ha az elítélt úgy érzi, hogy túl szigorú büntetést kapott.

	Első bűntényesek n=(551)	Átlagpopuláció n=(18 551)
Eltúlzottnak tartja	48,28%	51,62%
Elfogadhatónak tartja	51,54%	47,85%
Inkább enyhének tartja	0,18%	0,53%

3. táblázat: Összességében elfogadhatónak tartja-e az ítélet(ek) mértékét?

Abból a szempontból, hogy mennyire tartja elfogadhatónak a rá kiszabott büntetés mértékét, nem jelentkeztek jelentős eltérések az első büntényesek és az átlag fogvatartotti populáció között. Körülbelül az elítéltek fele értékelte úgy, hogy eltúlzott büntetést szabtak ki rá.

Család/házasság

A család témakörét, a bevezetőben említett módon, a vizsgálat folyamán is két részre osztottuk. A gyermekkori negatív tapasztalatok, esetleges traumák vitathatatlanul hozzájárulnak a későbbi deviáns viselkedési formák kialakulásához, így a bűnelkövetéshez is. Ennek fényében érdemes megvizsgálnunk, hogy a fogvatartottnak önbevallásuk szerint, milyen gyermekkorra volt.

	Első büntényesek n=(599)	Átlagpopuláció n=(20 191)
Általánosságban kiegyensúlyozott, jó gyermekkorra volt: viszonylag kevés probléma jellemezte	74,29%	55,54%
Váltakozó volt a gyermekkorra: kiegyensúlyozott és problémásabb időszakok egyaránt jellemezték	21,87%	34,09%
Általánosságban nehéz, súlyos traumákkal, problémákkal és konfliktusokkal terhelt időszakok jellemezték a gyermekkorát („rossz gyermekkorra” volt)	3,84%	10,37%

4. táblázat: Mennyire tartja jónak, kiegyensúlyozottnak a gyermekkorát?

Mint az a táblázatból leolvasható, közel háromszoros volt az átlag fogvatartotti populációban az első büntényesekhez képest azoknak az aránya, akik kifejezetten terheltnek írták le a gyermekkorukat. Az első büntényeseknek közel háromnegyede érezte úgy, hogy kiegyensúlyozottnak, viszonylag problémamentes közegben nőtt fel, ez az átlagpopulációban alig haladja meg az elítéltek felét.

Jelenleg arról nem gyűjtünk külön adatot, hogy az elítéltek családjában jelen volt-e bármilyen verbális vagy fizikai bántalmazás, de a problémák fizikai agresszióval való kezelésének megjelenéséről, ami hozzájárulhat az antiszociális minták kialakulásához, igen.

	Első büntényesek n=(565)	Átlagpopuláció n=(19 136)
Nagyon gyakran előfordult	1,24%	4,50%
Előfordult, de nem volt mindennapos	9,91%	21,21%
Ritkán vagy sohasem fordult elő	88,85%	74,29%

5. táblázat: Jellemző volt-e, hogy a családjában vagy abban a környezetben, ahol nevelkedett, a vitás kérdéseket verekedéssel vagy erőszakos módon oldották meg?

Az átlag fogvatartotti populációban sokkal magasabb arányban fordulnak elő azok, akik gyermekként azt látták, hogy az erőszak alkalmas lehet a vitás kérdések rendezésére. Több mint háromszor nagyobb arányban jelezték, hogy családjukban ez nagyon gyakran előfordult, és több mint kétszer magasabb arányban, hogy esetenként megtörtént. A gyakoriság megítélése azonban szubjektív, ezért messzemenő következtetések levonására az eredmények önmagukban nem elegendők.

Objektívnek tekinthető adat azonban, hogy kerültek-e a fogvatartottak állami gondozásba vagy javító intézetbe gyermekkoruk során.

	Első bűntényesek n=(600)	Átlagpopuláció n=(20 402)
Volt gyermekként állami gondozott	4,17%	14,37%
Volt javítóintézetben	2,02%	10,48%

6. táblázat: Volt gyermekként állami gondozott/javító intézetben?

Megfigyelhetjük, hogy mindkét csoportnál magasabb azoknak az aránya, akik voltak állami gondozottak azoknál, akik azt jelölték, hogy problémás, nehéz gyerekkoruk volt. Természetesen számos ok miatt kerülhet valaki állami gondozásba, és a gyermekkor megítélése erősen szubjektív, feltételezhető, hogy az állami gondozásba kerülőknek nehézségekkel teli gyermekora volt. A szubjektív válaszokból és az objektív adatokból következtethető eredmények eltérése alapján valószínűsíthető, hogy a fogvatartottak egy része igyekezett a válaszadás során jobb színben feltüntetni a családi hátterét, tehát vélhetően még nagyobb azoknak az aránya, akiknek traumatikus volt a gyermekora.

A javítóintézetbe kerülés azon túl, hogy a gyermekkor problematikuságának egy mutatója, az eredmények első részében bemutatott kriminális háttérhez is kapcsolható. Az első bűntényesek között 13,5% mondta, hogy már 18 éves kora előtt összeütközésbe került a törvénnyel, azonban csak 2%-uk volt javítóintézetben, míg az átlag fogvatartotti populációban 38%-uk bűnözött fiatal korában és 10,5% került javítóintézetbe. Ezekből az adatokból arra következtethetünk, hogy az átlag fogvatartotti populációba tartozók aránylag több vagy súlyosabb bűncselekményt követtek el ebben az időszakban, hiszen nagyobb arányban kerültek javítóintézetbe miattuk.

Míg az eddigiekben a fogvatartott múltjára koncentráltunk, a jelenlegi állapotok vizsgálata is szükséges. Az első szempont ennek feltárásában az elítéltek családi állapota.

	Első bűntényesek (n=599)	Átlagpopuláció (n=20 487)
Egyedülálló (nőtlen/hajadon)	26,38%	39,23%
Együtt él, de nem házas	35,06%	36,07%
Házias	26,54%	14,82%
Elvált	11,02%	8,36%
Özvegy	1,00%	1,51%

7. táblázat: Családi állapot

Az eredményeket megnézve jól látható, hogy ebben is lényeges különbségeket találunk az első bűntényesek és az átlagpopuláció között. Míg utóbbiaknál a legtöbben egyedülállók, előbbieknél a legjellemzőbb a házasság nélküli együttélés. Valamennyivel többen vannak az első bűntényesek között azok, akik elváltak, a legjelentősebb eltérések azonban az egyedülállók és a házások arányaiban mutatkoznak. Ez az eredmény nem feltétlenül a kapcsolatok kialakításának nehézségeiből fakad az átlag fogvatartotti populációban, hanem sokkal inkább a börtönártalmak egyik megjelenéseként értékelhető.

Természetesen a hivatalosan egyedülállók, elváltak vagy özvegyek között is lehetnek olyanok, akik stabil párkapcsolatban élnek, így, hogy pontosabb képet kapjunk az arányokról a következőkben ezt vizsgáltuk.

	Első bűntényesek n=(597)	Átlagpopuláció n=(20 373)
Van	69,51%	57,53%
Nincs	30,49%	42,47%

8. táblázat: Van-e jelenleg stabil párkapcsolata?

Az előzőek figyelembevételével nem meglepő, hogy az első bűntényesek jóval nagyobb arányban vannak stabil párkapcsolatban. Meg kell ugyanakkor azt is jegyeznünk, hogy ezek az eredmények nem tártak fel újabb szakadékokat a két csoport között. Mindkettőben nagyjából 7%-kal voltak többen azok, akik családi állapotuk tekintetében nem tartoztak a házas vagy együtt élő kategóriába, de rendelkeztek stabil párkapcsolattal.

Prokriminális társas környezet

A család témakörében is felmerül, hogy a kapcsolatok meglétén vagy hiányán túl, jelentősen befolyásolja az elítélt visszaesési rizikóját az, hogy milyen értékrenddel, elvárásokkal, életvitellel rendelkező személyek alkotják a szociális hálóját. Bár erről nehéz adatot gyűjteni, azt vizsgálhatjuk, hogy az elítéltek környezetében hányan vannak, akik maguk is börtönviselt személyek, vagy jelenleg is büntetésüket töltik.

	Első büntényesek n=(557)	Átlagpopuláció n=(18 145)
Senki sem volt/senki nincs	78,78%	60,31%
Csak egyvalaki volt/van	14,57%	21,45%
Többen is voltak/vannak	6,65%	18,24%

9. táblázat: Hányan voltak/vannak a közeli hozzátartozói /nagyzüdő, szülő, testvér, unokatestvér, házastárs, élettárs, gyermek, unoka/ közül börtönben?

Jól látszik, hogy bár az első büntényesek több mint ötödének is van legalább egy közeli hozzátartozója, akit büntettek már letöltendő szabadságvesztéssel, az átlag fogvatartotti populációban ez az arány közel 40%. Összességében háromszor nagyobb arányban jellemző rájuk továbbá, hogy a családjukban többen is kerültek már bv. intézetbe, tehát feltehetően olyan környezetben szocializálódtak, ahol ez elfogadott, vagy legalábbis az élet velejárójának volt tekinthető.

A családon túl természetesen a barátok, tehát a választott szociális közeg, jellemzői is fontos faktort jelentenek a visszaesés elkerülésében.

	Első büntényesek n=(523)	Átlagpopuláció n=(16 430)
Szinte mindegyik közeli barátja volt már börtönben/ börtönben van	0,57%	2,07%
Többen is voltak/vannak börtönben	8,03%	20,10%
Voltak/vannak néhányan, de nem jellemző	15,49%	22,39%
Senki sem volt/senki sincs	75,91%	55,45%

10. táblázat: A barátaik közül hányan voltak az elmúlt 5 évben börtönben?

Az első büntényesek háromnegyedének nincs olyan barátja, aki volt már bv. intézetben, és több mint kétszer nagyobb az aránya az átlag fogvatartotti populációban azoknak, akiknek a barátaik közül többen is voltak már bent vagy jelenleg is fogva vannak tartva. Mindkét csoportban megfigyelhető, hogy bár csak kis mértékben, de arányaiban több börtönviselt barátjuk van az elítélteknek, mint közvetlen családtagjuk. Ez az eltérés az első büntényesek esetében csak 2%-os, az átlag fogvatartotti populációnak viszont közel 5%-ára jellemző. Az, hogy az átlag fogvatartotti populáció közel 20%-ának több barátja is volt vagy jelenlegi fogvatartott, szintén a prizonizációs hatások következménye lehet. Mivel a bv. intézetekben az elítéltek elsődleges közegét évekig más fogvatartottak jelentik, természetes folyamat, hogy a kintről hozott, előnyös esetben proszociális emberekkel kötött barátságok fellazulnak, a benti ismeretségekből pedig újak születnek.

Ezért is kiemelten fontos az elítéltek kapcsolattartásának a stabilitása. Ennek a szempontnak a vizsgálatához objektív adatok a PME-ben nem állnak rendelkezésre, azonban a reintegrációs tisztek megítélése alapján a következőképpen alakulnak az arányok:

	Első bűntényesek n=(456)	Átlagpopuláció n=(17 542)
Nincs kapcsolattartása	10,53%	9,34%
Teljesen instabil, kiszámíthatatlan	0,88%	4,36%
Kissé bizonytalan/rendezetlen	14,69%	25,25%
Stabil	73,90%	61,05%

11. táblázat: A reintegrációs tiszt megítélése alapján mennyire stabil/rendezett a fogvatartott kapcsolattartása?

Az eddigi eredmények ismeretében meglepő adat, hogy bár a „teljesen instabil” és a „kissé bizonytalan” kapcsolattartással rendelkező első bűntényesek aránya messze elmarad az átlag fogvatartotti populációnál tapasztaltaktól, nagyjából ugyanolyan arányban jelenik meg a kapcsolattartás hiánya a két csoportnál. Ennek egyik lehetséges oka az, hogy a PME felvételére a befogadási eljárás keretein belül kerül sor, amikor még nem futottak át a kapcsolattartási kérelmek.

Bár elsősorban nem a társas befolyásolás által hat az elítéltekre, de fontos mutatója a jelenlegi fogva tartása alatt szerzett tapasztalatoknak, hogy ők maguk váltak-e valamilyen bűncselekmény vagy atrocitás áldozatává a bv. intézet falain belül.

	Első bűntényesek n=(607)	Átlagpopuláció n=(20 487)
Igen	1,81%	8,47%
Nem	98,19%	91,53%

12. táblázat: Vált-e valaha áldozattá bv. intézetben?

Az elkülönített elhelyezés szükségességét igazolja az eredmény, miszerint az első bűntényes részlegeken elhelyezettek, bár nem rendelkeznek börtönrutinnal, és így egy kiszolgáltatott csoportnak tekinthetők, több mint 4-szer kisebb eséllyel váltak áldozattá fogva tartásuk alatt. Bár ebből is következtethetünk arra, hogy az első bűntényesek kisebb arányban prokriminálisak, elsődlegesen abból a szempontból jelentős ez az eredmény, hogy a visszaesés rizikófaktorainak csökkentésén túl meghatározott célját, vagyis, hogy megelőzzük az első bűntényesek áldozattá válását, láthatóan elérték a specializált részlegek.

Antiszociális mintázatok

A gyermekkori és fiatalkori bűnözés témakörét az előzőekben már vizsgáltuk, azonban ebben a részben is érintjük, ugyanis a fiatalkori devianciák megjelenése az elítélt élettörténetében az antiszociális mintázatok szempontjából az egyik legjobb mutató.

	Első bűntényesek n=(602)	Átlagpopuláció n=(20 885)
alkohol és/vagy drogfogyasztás	2,33%	8,85%
lopás (boltból, másoktól)	3,49%	14,09%
verekedés (nem önvédelem, illetve támadás elhárításának céljából)	4,69%	19,08%
erőszakos bűncselekmény(ek) (pl. testi sértés, rablás, szexuális erőszak) elkövetése	0,00%	2,29%

13. táblázat: 14 éves kora előtt jellemző(ek) volt(ak) a fogvatartottra a(z)...

A 14 éves kor előtt megjelenő deviáns viselkedési formák – a vártak megfelelően – jóval gyakoribbak voltak az átlag fogvatartotti populációhoz tartozók körében, mint az első bűntényesek esetében. Míg utóbbiaknál minden vizsgált viselkedési forma 5%-os gyakoriság alatt maradt, addig az előbbiek közel egyötödére volt jellemző a verekedés, és 14%-uk lopott boltból vagy másoktól. Érdekes eredmény, hogy az első bűntényesek között nem volt olyan, aki bevallása szerint már ekkor elkövetett volna erőszakos bűncselekményt.

	Első bűntényesek n=(598)	Átlagpopuláció n=(20 885)
alkohol és/vagy drogfogyasztás	19,83%	34,17%
lopás (boltból, másoktól)	7,02%	25,75%
verekedés (nem önvédelem illetve támadás elhárításának céljából)	5,66%	24,77%
erőszakos bűncselekmény(ek) (pl. testi sértés, rablás, szexuális erőszak) elkövetése	0,33%	10,23%

14. táblázat: 14 és 18 éves kora között jellemző(ek) volt(ak) a fogvatartottra a(z)...

14 és 18 éves kor között, amely nagyjából a serdülőkort fedi le, életkori sajátosságból fakadóan természetesen megugrott a deviáns viselkedést mutatók aránya mindkét csoportban, azonban eltérő mértékben. Az első bűntényesek között a szerfogyasztás kivételével a többi viselkedési forma gyakorisága még ebben az időszakban is bőven 10% alatt maradt, leginkább a lopások aránya nőtt meg, de ez is csak a minta 7%-ára volt jellemző. Ezzel szemben az átlag fogvatartotti populációnak körülbelül negyede vett részt lopásokban/verekedésekben, és saját bevallása szerint minden 10. fő erőszakos bűncselekményt is elkövetett ebben az életkorban.

Jogszábeli meghatározottság⁹ alapján a személy elleni erőszakos cselekmények elkövetésének kockázatának meghatározása a PME egyik fő feladatai közé tartozik, így az agresszív tendenciákat több mutatóval is méri. Ezeket az alábbi táblázatban összegeztük:

⁹ A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 29. §

	dühössé, idegessé válik?		elveszíti az önuralmát, „robban”?		fenyegetőzik, hogy kárt tesz másokban?		érdekei érvényesítése, a céljai elérése szempontjából fizikai erőszakot alkalmaz?	
	Ebcs. ¹⁰ (n=552)	Ált. pop. ¹¹ (n=19 444)	Ebcs. (n=553)	Ált. pop. (n=19 382)	Ebcs. (n=550)	Ált. pop. (n=19 327)	Ebcs. (n=546)	Ált. pop. (n=19 315)
Rendkívül gyakran	0,18%	0,88%	0,00%	0,27%	0,00%	0,05%	0,00%	0,07%
Gyakran	1,27%	5,08%	0,36%	1,83%	0,00%	0,51%	0,00%	0,52%
Időnként	6,52%	16,04%	1,99%	7,80%	0,18%	2,38%	0,00%	2,95%
Ritkán	24,09%	29,59%	10,13%	19,88%	3,27%	8,11%	3,30%	8,54%
Nagyon ritkán vagy soha	67,93%	48,40%	87,52%	70,22%	96,55%	88,95%	96,70%	87,93%

15. táblázat: Az Ön esetében milyen gyakran fordul elő, hogy...

Az agresszióra hajlamosító tényezők közül, mint amilyen az ingerlékenység, a rossz önkontroll és az agresszióval fenyegetőzés, mindegyik nagyobb arányban fordult elő a fogvatartotti átlagpopulációban. Kiemelkedően nagy eltérések mutatkoznak az önuralomra való képességre vonatkozó kérdésben. Az első bűntényeseknek mindössze 12%-a mondta, hogy még ha ritkán is, de megtörténik vele, hogy elveszíti a kontrollt és „robban”, ezzel szemben az átlag fogvatartotti populációnak körülbelül a harmada számolt be róla, hogy elő szokott velük fordulni ilyen. Ebből arra következtethetünk, hogy közöttük jelentősen magasabb arányban vannak azok, akik impulzívák, mentális fékrendszerük fellazult.

Az első bűntényesek között senki sem volt, aki önbevallása szerint gyakran vagy időnként fizikai erőszakot alkalmazott volna céljai elérésének érdekében, és csak 3,3%-uk nyilatkozta, hogy ritkán, de így tesz. Az átlag fogvatartottaknak azonban 11,5%-uk hajlamos volt, még ha ritkán is, de ehhez a módszerhez folyamodni.

Az önbevallások kérdéseken túl, a pszichológus egyéni megítélését is megismerhetjük a kérdéssel kapcsolatban.

	Első bűntényesek n=(609)	Átlagpopuláció n=(20 885)
Erősen jelen vannak	0,66%	3,60%
Közepes mértékben vannak jelen	8,37%	27,38%
Gyengén vannak jelen	45,16%	44,62%
Egyáltalán nem jellemzőek	45,81%	24,41%

16. táblázat: Az alábbi lehetőségek közül melyik fejezi ki leginkább a fogvatartott antiszociális értékeit és attitűdjeit a pszichológus szerint?

10 Első bűntényesek

11 Átlagpopuláció

A pszichológusok megítélése szerint az első bűntényesek között 10% alatti azoknak az aránya, akiknél legalább közepesen jelen vannak az antiszociális értékek és attitűdök. Ugyanez az arány az átlag fogvatartotti populáció esetében körülbelül 30%-os. Összességében az első bűntényesek között is többen voltak azok, akiknél legalább gyenge mértékben tapasztalt a pszichológus antiszociális jegyeket, azonban az átlag fogvatartotti populációban ez az arány 75% feletti. Ennek fényében értjük meg igazán, hogy miért fontos az első bűntényesek elkülönítése, és annak megakadályozása, hogy asszimilálódjanak az átlag fogvatartotti populációba.

Iskola, munka

Az iskolai végzettség egy általánosan használt mutatója a személyek szociális helyzetének, továbbá a képzettség szintje jelentősen befolyásolja az elítéltek szabadulás utáni munkavállalási lehetőségeit, így a reintegráció szempontjából is kiemelt kérdés.

	Első bűntényesek n=(619)	Átlagpopuláció n=(20 732)
Kevesebb, mint 8 ált.	5,33%	9,16%
Általános iskola	41,36%	62,63%
Befejezett 10. évfolyam	3,23%	2,71%
Befejezett szakiskola, szakmunkásképző	15,83%	12,86%
Befejezett érettségi	24,56%	10,05%
Befejezett főiskola, egyetem	9,69%	2,59%

17. táblázat: Legmagasabb iskolai végzettsége?

A táblázatból leolvasható, hogy bár mindkét csoportban a legtöbben általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, az első bűntényesek között csak körülbelül 5% az aránya azoknak, akik nem fejezték be az általános iskolát. Ahogy felfelé haladunk az iskolázottsági skálán, egyre inkább nő a különbség az átlag fogvatartotti populációhoz képest. Két és félszer nagyobb arányban vannak azok, akik érettségivel rendelkeznek, és közel négyszeres arányban, akik egyetemet vagy főiskolát is végeztek az első bűntényesek esetében.

	Első büntényesek n=(590)	Átlagpopuláció n=(19 934)
Igen	85,59%	69,27%
Igen, kizárólag közfoglalkoztatottként	1,19%	3,01%
Nem, mert tanult/hallgatói jogviszonya volt	0,17%	1,75%
Nem, mert leszámálékolt volt	0,68%	1,14%
Nem, mert munkaképes korúvá válása óta folyamatosan bentlakásos intézetben (kórház, terápiás intézmény, bv. intézet stb.) tartózkodott	0,17%	0,84%
Nem, mert háztartásbeli volt/gyermek utáni ellátásban részesült	0,51%	0,89%
Nem, mert csak nem bejelentett és/vagy nem bejelentett alkalmi munkái voltak	10,68%	19,84%
Nem, mert sohasem állt szándékában dolgozni	1,02%	3,26%

**18. táblázat: Volt-e valaha bejelentett munkaviszonya
(a bv. intézetben végzett munka nem számít munkaviszonynak)?**

Az iskolázottságon túl, a reintegráció szempontjából fontos mutató még az eddigi munkatapasztalat. Az eredmények alapján az első büntényesek hozzávetőlegesen 16%-kal magasabb arányban dolgoztak bejelentett munkaviszonyban. Ha jobban megnézzük az adatokat az is leolvasható, hogy közel azonos (mindkét csoportban nagyjából 95%-os) azoknak az aránya, akik dolgoztak már életük folyamán. A jelentős különbséget az eredményekben az okozza, hogy az átlag fogvatartotti populációban közel kétszeres az aránya azoknak, akik „feketén” dolgoztak, és háromszorosa azoknak, akik kizárólag közmunka keretein belül dolgoztak bejelentve.

Bár egyik csoportban sem jelentős arányúak azok, akik azért nem dolgoztak soha, mert nem is akartak, mégis kiemelt figyelmet érdemel ez az adat is, mert vélhetően egy részük megélhetési bűnözést folytatott.

Szerhasználat

A fiatalkori devianciák elemzésekor már részben érintettük a szerhasználat kérdéskörét, ekkor azt találtuk, hogy az átlag fogvatartotti populációnak több mint harmadára, az első büntényeseknek pedig közel egyötödére volt jellemző 14 és 18 éves koruk között az alkohol és/vagy drogfogyasztás. Az aktuális, illetve a bv. intézetbe kerülés előtti szerhasználati szokásaikat a fogvatartottaknak az alábbiakban vizsgált szempontok mentén foglalhatjuk össze.

	Első büntényesek n=(610)	Átlagpopuláció n=(20 441)
Igen	68,52%	70,55%
Igen, csak kipróbálta	17,54%	17,32%
Nem	13,93%	12,14%

19. táblázat: Fogyasztott-e valaha alkoholt?

	Első büntényesek n=(422)	Átlagpopuláció n=(14 775)
Egyszer próbálta ki	0,47%	0,76%
Ritkábban, mint évente	5,45%	4,60%
Évente néhány alkalommal	32,70%	32,94%
Alkalmanként /havonta 1-2-szer	35,55%	31,40%
Hetente 1-2 alkalommal	13,98%	14,40%
Heti 3-nál többször vagy naponta	11,85%	15,90%

20. táblázat: Milyen gyakran fogyasztott alkoholt? (az alkoholt fogyasztók közül)

Az alkoholfogyasztás esetében nem jelentkeztek szignifikáns különbségek az általunk vizsgált két csoport között, abban a tekintetben, hogy milyen arányban vannak azok, akik soha nem fogyasztottak, csak kipróbálták, vagy fogyasztók. Az alkoholfogyasztás gyakoriságának vizsgálatakor is nagyon hasonló eredményeket kaptunk, a havonta 1-3-szer és a heti 3-nál többször vagy naponta italhoz nyúló személyek arányaiban figyelhető meg csupán némi eltérés, de mindössze 4%-nyi.

	Első büntényesek n=(608)	Átlagpopuláció n=(20 885)
Igen	28,62%	46,90%
Nem	71,38%	53,10%

21. táblázat: Fogyasztott-e valaha kábítószer?

	Első büntényesek n=(176)	Átlagpopuláció n=(9 847)
Csak kipróbálta (akár néhány alkalommal)	29,31%	19,29%
Évente néhány alkalommal	6,90%	6,05%
Alkalmanként /havonta 1-2-szer	14,94%	15,90%
Hetente 1-2 alkalommal	10,34%	16,71%
Heti 3-nál többször vagy naponta	38,51%	42,06%

22. táblázat: Milyen sűrűn fogyasztott kábítószer? (A kábítószer fogyasztók közül)

Szemben az alkoholfogyasztással, a kábítószer használat vizsgálata során már jelentősebb eltéréseket mutatnak az adatok a két csoport között. Míg az első büntényeseknek is több mint negyede, addig az átlag populációnak közel fele használt életében már valamilyen tudatmódosító szert. Jóval magasabb (több mint 9%-kal) azoknak az aránya az első büntényesek között, akik csak néhány alkalommal, kipróbálás céljával fogyasztottak kábítószer. Az évente néhány alkalommal és a havonta 1-2-szer fogyasztók nagyjából hasonló részét teszik ki a vizsgált elítélteknek mindkét csoportba, a heti vagy napi szintű használat azonban magasabb arányban jellemezte az átlag fogvatartotti populációt.

Szabadidő/rekreáció

A PME csak érintőlegesen tér ki az elítéltek szabadságvesztésük előtti szabadidős szokásaira, így ezt is csak felületesen vizsgálhatjuk.

	Első büntényesek n=(497)	Átlagpopuláció n=(20 496)
Küzdősportok (birkózás, ökölvívás, harcművészetek stb.)	3,02%	7,02%
Testépítés	5,36%	8,62%
Egyéb	31,49%	25,02%
Nem	60,13%	59,35%

23. táblázat: A bekerülése előtti 10 évben sportolt-e legalább heti 2 alkalommal?

A sport, azon túl, hogy a mentális és a fizikai egészségmegőrzés egyik legfontosabb eleme, a fogvatartotti hierarchiában való magasabb státusz elérésének is az eszköze lehet. Nagyjából azonos arányban voltak az elítéltek között azok, akik rendszeresen sportoltak a bekerülésük előtt, de a sportágválasztásokban már vannak releváns különbségek. Több mint kétszer olyan magas azoknak az aránya az átlag fogvatartotti populációban, akik valamilyen küzdősportot űztek, mint az első büntényesek között. Bár nem kiemelkedő eredmény, de a testépítés is magasabb arányban fordult elő közöttük.

	Első büntényesek n=(592)	Átlagpopuláció n=(20 164)
Éneklés, zenélés, tánc	3,04%	3,96%
Írás	1,35%	1,37%
Olvasás	29,22%	19,76%
Rajzolás és egyéb kézműves tevékenységek	4,39%	6,69%
Színjátás	0,51%	0,59%
Társasjáték, sakk, kártya	5,24%	8,41%
Egyéb	10,14%	9,31%
Nincs	46,11%	49,91%

24. táblázat: Van-e valamilyen – a sporttól és a tanulástól független – hobbi, amit a fogva tartása alatt is szívesen gyakorolna?

Azoknak a szabadidős tevékenységeknek a feltérképezése során, amikre az elítélteknek a fogva tartása alatt is lehetősége van, körülbelül azonos arányban válaszolták azt az elítéltek, hogy van olyan hobbijuk, amit szívesen folytatnának a bv. intézetek falai között is. Nagyobb (10%-os) eltérés az olvasást preferálók arányaiban jelentkezett, ami feltehetően az iskolázottsági mutatók eltéréseivel magyarázható.

Összefoglalás

Kutatásunk során nagy mintán vizsgáltuk a kriminális viselkedés, így a visszaesés rizikófaktorait az első büntényes részlegeken elhelyezettek és az átlag fogvatartotti populáció körében. Összességében elmondhatjuk, hogy a vizsgált szempontok közül majdnem minden esetben azt az eredményt kaptuk, hogy az első büntényesek között jóval alacsonyabb arányban jelennek meg a visszaesést előrejelző statikus és dinamikus rizikófaktorok is.

Vizsgálatunkban több esetben is olyan eredményeket kaptunk, ahol az eltérések az átlag fogvatartotti populáció és az első büntényesek között legalább részben magyarázhatóak voltak a börtönártalmak megjelenésével. Ilyen eredmények voltak a családi állapotban megjelenő különbségek, a börtönviselt barátok nagyobb aránya, az érdekek és célok elérése érdekében a fizikai agresszió használata stb.

Nem várt eredmény volt, hogy a reintegrációs tiszt véleménye alapján a fogvatartotti átlagpopulációhoz hasonlóan az első büntényesek 10%-ának nincsen kapcsolattartása. Mint a korábbiakban kifejtettük, ez az eredmény adódhat a PME felvételének időpont-jából, ugyanakkor a kérdés tisztázása további vizsgálatokra érdemes.

Bár nem képezte a kutatás fő célját, de az elítéltek bv. intézeten belül áldozattá válásának vizsgálata alapján adatokkal alátámasztottá vált az első büntényes részlegek azon előnye, hogy csökkenti az őket érő atrocitásokat, börtönrutinjuk hiányából adódó kiszolgáltatottságukat.

Az antiszociális attitűdök kapcsán megerősítést nyert, hogy az átlag fogvatartotti populáció megküzdési stratégiáiban, indulatkezelésében is jelentős eltéréseket mutat az első büntényesekhez képest. Ez további bizonyítékot szolgáltat arra vonatkozóan, hogy túl azon, hogy megakadályozzuk az első büntényesek esetleges áldozattá válását, azért is érdemes őket elkülöníteni, hogy biztosítsuk, hogy ne tanulják el a szubkultúrában az érvényesüléshez szükséges személyiségjegyeket.

A kutatás limitációi közé tartozott, hogy a válaszok jellemzően önbevalláson alapultak, ezért esetleges torzítások mindkét irányba előfordulhatnak. Pozitív irányba vélhetően azért, hogy a fogvatartott jobb színben tüntesse fel magát, negatív irányba pedig, hogy a fogvatartotti hierarchiában betöltött pozícióját erősítse, vagy mert valamilyen előnyt remélt ezzel a személyi állománytól. Szintén nagyban befolyásolta a vizsgálatot, hogy a reprezentativitás elérésének biztosítása miatt előre, széleskörűen felvett adatokból dolgoztunk, ahol az adatfelvétel célja nem fedi le jelen vizsgálat célját. Ezért több olyan szempont is volt, amelynek legfontosabb mutatóiról nem elérhetőek adatok. Nem rendelkezünk például információval a fogvatartottak kapcsolatainak minőségéről, a

munkához vagy iskolához való viszonyulásukról, kint végzett hobbijaikról, így nem tudtuk megállapítani annak a mértékét, hogy a bekerülés előtt az elítélteknek mennyire fordult az érdeklődése a bűnelkövető magatartási formák irányába, és mely területeit érintette az életének.

Összességében elmondhatjuk, hogy eredményeink igazolták azt a szakmai preconcepciót, hogy az első alkalommal letöltendő szabadságvesztésre ítélték speciális részlegein elhelyezett elítéltek sokkal jobb reintegrációs esélyekkel rendelkeznek, amelyek azonban jelentősen romolhatnak, ha behelyezésre kerülnek a fogvatartottai átlagpopulációba. Ugyanakkor a terület, kiemelten a fogvatartottak értékrendjének és attitűdjeinek vizsgálata, valamint az, hogy miért és hogyan lesz egy első büntényesből visszaeső, további figyelmet érdemel.

Felhasznált irodalom

- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Andrews, D. A. – Bonta, J. L. (2006): *The psychology of criminal conduct* (6. kiadás). Newark, NJ: LexisNexis
- BvOP (2018): *A Kockázatelemzési és Kezelési rendszer működtetése*
- Czenczer Orsolya – Tolner Anita (2020): Először a rács mögött – gondolatok az első-büntényes elkövetők helyzetéről a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben = *The First Time Behind the Bars – Thoughts about the Life of the First Offenders in Hungarian Prisons*. *Magyar Rendészet*, 20(4), 59-70.
- Kovács Zsuzsanna (2014): A visszaesés megelőzésével kapcsolatos kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben. *Börtönügyi Szemle*, 33., 2. 61-75.
- Tóth Olga (2015): Rizikótényezők az első alkalommal végrehajtandó börtönbüntetésre ítélt férfiak életútjában. *A börtönön innen és túl*, Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont, p. 59-72.

